

AK – VSZ
Aktiekomitee Vlaamse Sociale Zekerheid
Hoogstratenplein 1
2800 Mechelen

KANTTEKENINGEN BIJ DE STUDIE

Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990 – 2050

Stativaria 36 - oktober 2005

Uitgegeven door APS (Administratie voor Planning en Statistiek van de Vlaamse Administratie)

De OESO heeft de vergrijzing België's grootste probleem genoemd.

In onze laatste publicatie: "Waar Maas & Centen vloeien – Geldstromen binnen de sociale zekerheid" - mei 2005 – hebben wij een hoofdstuk opgenomen over de vergrijzing. Bij ons weten is dit de eerste studie waarin aandacht besteed werd aan de communautaire aspecten van de vergrijzing.

Voor deze studie hebben wij vooral geput uit twee bronnen:

1. De vergrijzing van de samenleving: de uitdagingen inzake werkgelegenheid en financiering van de sociale zekerheid en de pensioenen. Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers. Verslag namens de commissie voor de sociale zaken – 2 september 2004.
2. N.I.S. Werkgelegenheid en werkloosheid – enquête naar de arbeidskrachten – 2003

Wij zijn dus verheugd als de Administratie voor Planning en Statistiek (APS) van de Vlaamse administratie een studie publiceert met als titel: "Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990 – 2050".¹ Wij zijn nog meer verheugd als we in het Voorwoord lezen: "*Deze studie heeft de ambitie om beleidsmakers, middenveldorganisaties en burgers bewust te maken van de omvang van de veroudering in Vlaanderen en van de ernst van de gevolgen op middellange en lange termijn.*"

De eerste resultaten van deze studie zijn dat in de Vlaamse media zeer alarmerend gesproken wordt over de vergrijzing in Vlaanderen en over de transfers die nu van Wallonië naar Vlaanderen zullen vloeien.

De APS is natuurlijk niet verantwoordelijk voor deze MISDADIGE desinformatie en verdraaiing van de feiten in de media. Deze laatste denken nu éénmaal hun brood te moeten verdienen met de verkoop van sensationeel nieuws.

Dit neemt niet weg dat wij toch ook heel wat kanttekeningen (enkele positieve en meerdere kritische) willen maken bij de inhoud van deze studie van APS.

ALGEMENE KANTTEKENINGEN

1. In de titel spreken over ontgroening en vergrijzing is terecht. Want dit zijn in hun aard en gevolgen twee verschillende demografische verschijnselen.
2. Het is uiterst belangrijk om steeds scherp het onderscheid te maken tussen de demografische en de economische aspecten van de vergrijzing en de ontgroening. Dit onderscheid wordt niet altijd scherp gemaakt. Daarnaast zijn er ook nog de sociaal-maatschappelijke aspecten, waar nauwelijks iets over gezegd wordt. De vergrijzing op zich is geen probleem. Het is een demografisch verschijnsel dat statistisch vrij goed te meten valt. Als we er een waarde aan geven is die duidelijk positief. Lang leven, niet moeten werken en indien nodig goed verzorgd worden is iets waar de mensheid altijd heeft naar gestreefd. De betaalbaarheid van de vergrijzing (vooral pensioenen en gezondheidszorgen) is echter een economisch probleem waarvan de oplossing afhankelijk is van het aantal personen die werken. (of beter: van het economisch draagvlak) en dus ook van het beleid dat daar toe leidt.
3. De weerslag van de ontgroening en de vergrijzing worden beperkt tot:
 - De arbeidsmarkt
 - De Vlaamse zorgverzekering
 - De potentiële woonbehoefte van alleenstaanden

Wij zien echter tal van andere domeinen waar de vergrijzing en de ontgroening gevolgen zullen hebben: (N.B. De vergrijzing is al begonnen)

- De gezondheidszorg:
 - Dokters, verplegenden
 - Ziekenhuizen
 - Rust- en Verzorgingstehuizen
 - Gehandicapten
 - Thuiszorg
 - Mantelzorg
 - (en inderdaad de Vlaamse Zorgverzekering)
- De economie:
 - Tewerkstelling
 - Het inschakelen van werklozen
 - Innovatie
 - Groei, productiviteit
 - Opleiding
 - Synergie met het hoger onderwijs en onderzoeksinstituten
- Onderwijs
 - Als het aantal jongeren met 180.000 daalt, zullen dan 300 scholen gesloten worden?
 - Aantal leerkrachten

- Gezinsbeleid
 - Kindertoeslagen
 - Kinderopvang vooral met het oog op extra tewerkstelling

- Sociale zekerheid
 - Pensioenen en gezondheidszorg wegens de vergrijzing
 - Kinderbijslagen wegens de ontgroening
 - Werkloosheid
 - De financiering van de sociale zekerheid
 - De transfers

In het perspectief van het bovenstaande vinden wij de draagwijdte van de Studie ontgoochend beperkt.

4. Inhoudelijk voegt de studie ook weinig toe aan de gegevens die het N.I.S. reeds in 2002 gepubliceerd heeft.

5. In de studie wordt stilzwijgend voorbijgegaan aan één van de belangrijke basishypothesen in het mathematisch model van het N.I.S. Namelijk dat er tegen het jaar 2050 een netto immigratiesaldo zal zijn van 830.000 (waarschijnlijk meer) personen. Verdeeld als volgt:
 - Vlaanderen: + 250.000
 - Wallonië: + 140.000
 - Brussel; + 440.000
 - a) Is er voor deze hypothese een maatschappelijk draagvlak?
 - b) In ieder geval geven deze cijfers aan Brussel het beeld van een jonge bevolking. Uitspraken over het Brussels gewest en vergelijkingen met de andere gewesten zijn dus zeer hypothetisch.

6. Over de kostprijs van de vergrijzing in Vlaanderen wordt met geen cent gesproken.

7. Het effect op de financiering van de sociale zekerheid is niet onderzocht. Het is zelfs nauwelijks vernoemd. Het effect op de Vlaams-Waalse geldtransfers is evenmin onderzocht. Het is alsof de ABAFIM-studie niet bestaat of gemaakt is voor een ander land.

SPECIFIEKE KANTTEKENINGEN

(de titels van de kanttekeningen verwijzen naar de pagina en de paragraaf in de Studie)

p. 15 – 3.4 Vergrijzing - Fig 6.

We citeren: *“Ook in Wallonië zet de vergrijzing zich door, zij het met wat vertraging en op een lager peil dan Vlaanderen”*

Het lagere peil is het gevolg van het feit dat de (65-plussers) worden uitgedrukt als een % van de totale bevolking. Indien we de groep van de 65-plussers nemen als maatstaf van de vergrijzing en kijken naar de procentuele groei van het aantal 65-plussers in beide gewesten dan is de stijging in Vlaanderen groter tot in 2040; het verschil is echter niet zo groot (ongeveer 3 jaar); uiteindelijk is in 2050 het aantal 65-plussers in Wallonië zelfs (heel lichtjes) meer gestegen dan in Vlaanderen.

Daarom vinden wij het correcter om te stellen: In beide gewesten neemt het aantal 65-plussers snel en aanzienlijk toe (met ongeveer 70 % tegen het jaar 2050); deze toenemende vergrijzing doet zich in Vlaanderen vroeger voor dan in Wallonië; tot in 2040 bedraagt het verschil ongeveer drie jaar; nadien vermindert dit verschil en in 2050 is de vergrijzing in Wallonië heel lichtjes hoger dan in Vlaanderen.

p. 16 – 3.5 Afhankelijkheidsratio

Hier wordt de totale afhankelijkheidsratio van jongeren plus ouderen berekend. Demografisch is hier niets tegen. In het kader van de sociale zekerheid is de financiële draaglast van de jongeren (vooral kinderbijslagen) veel kleiner dan de financiële draaglast van de ouderen (pensioenen en gezondheidszorgen). De verhouding bedraagt nu 1 tot 10 en zal in de toekomst nog aanzienlijk meer uit elkaar lopen.

We geven er daarom de voorkeur aan deze twee afhankelijkheidsratio's uit elkaar te houden. (zoals trouwens in de Studie onder 3.6 en 3.7 gedaan wordt)

Wij citeren: *“Vanuit het standpunt van de financiering van de sociale zekerheid, of meer algemeen van de zorgverstrekking, zijn hoge waarden voor de ratio ongunstig.”*

Om de hiervoor genoemde reden en bovendien en vooral omdat de economische draagkracht afhankelijk is van het aantal werkenden (en niet van het aantal potentieel werkenden) vinden wij deze uitdrukking ongefundeerd, in ieder geval voorbarig en niet op haar plaats in deze paragraaf waar het gaat over de afhankelijkheidsratio als demografisch begrip.

p. 17 fig. 8

Als weergave van demografische verhoudingen hebben we bij deze grafiek geen opmerkingen. Zoals gezegd geeft hij noch een beeld van de vergrijzing, noch van de ontgroening. We vinden het wel merkwaardig dat de commentaar bij deze grafiek eenzijdig alarmerend is voor Vlaanderen terwijl tot ongeveer in het jaar 2027 de afhankelijkheidsratio in Vlaanderen gunstiger is dan in Wallonië.

p. 18 - 3.6 Groene druk

De titel van de Studie: “Ontgroening en vergrijzing” mocht dan wel veelbelovend zijn. Anderhalve pagina over de ontgroening met niets anders dan het in grafiek brengen van de N.I.S.- gegevens van 2002, valt mager uit.

p. 19 – 3.7 Grijze druk – fig. 10

Naar onze mening is deze grafiek de beste weergave van het vergrijzingsfenomeen in demografische termen. Hier zien we, vergeleken met Wallonië, het effect van de dalende demografische draagkracht in Vlaanderen t.o.v. een bijna parallelle evolutie van de draaglast (zie hierboven p. 15 3.4 Vergrijzing)

Hier moet eveneens opgemerkt worden dat de grijze demografische druk zich in Vlaanderen weliswaar vroeger voordoet maar dat tot ongeveer 2030 het verschil beperkt is tot vijf jaar. Pas later wordt het tijdverschil aanzienlijk groter.

p. 21 - Witte druk fig. 12

Ook hier geven we er de voorkeur aan om de 80-plussers niet als een % van de bevolking uit te drukken maar om de evolutie van deze groep op zich te bekijken.

80+	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Vlaams Gewest	212.816	313.526	374.500	453.023	592.187	685.297
Waals Gewest	121.072	174.672	185.169	238.060	317.515	364.107
Brussel	42.898	50.532	48.940	57.116	72.640	85.263
Vlaams Gewest	100	147	176	213	278	322
Waals Gewest	100	144	153	197	262	301
Brussel	100	118	114	133	169	199

Bron: N.I.S.

Hieruit blijkt, sterker dan uit fig. 12 dat het aantal 80-plussers in Vlaanderen vermenigvuldigd wordt met factor 3,2. Ook in Wallonië is het maal 3. De evolutie in Vlaanderen en Wallonië is nagenoeg parallel (het tijdverschil bedraagt 1 à 4 jaar)

Het probleem ligt dus niet in het verschil met Wallonië maar in de aanzienlijke toename van deze bevolkingsgroep.

- Zal het aantal rust- en verzorgingsbedden met drie moeten vermenigvuldigd worden ?
- En het daarvoor nodige personeel x 3 ?
- Thuisverpleging x 3 ?
- Mantelzorg x 3 ?
- Zwaarzorgbehoevenden x 3 ? of meer ?
- Vlaamse zorgverzekering x 3 ? of meer ?

Als ergens alarmerende commentaar over de vergrijzing op haar plaats is, dan wel hier. De Studie blijft hier schromelijk in gebreke en beperkt zich tot commentaar van nog niet eens de meest relevante statistische gegevens.

p. 24 – 3.11 Doorstroming potentiële beroepsbevolking.

Deze paragraaf bevat niets anders dan de demografische verklaring van de demografische evolutie van de bevolking op arbeidsleeftijd. (zie 3.9 en fig. 13). Als de bevolking op arbeidsleeftijd stijgt, respectievelijk daalt, ligt dit per definitie aan de grotere (respectievelijk kleinere) instroom dan uitstroom.

Wij citeren: *“Vooral in Vlaanderen, dat op dit vlak de meest markante daling van deze ratio laat optekenen, kan dit snel uitgroeien tot een nijpend gegeven op de arbeidsmarkt.”*

De verwijzing naar voetnota 7 is pertinent. Maar het probleem van de knelpuntberoepen is een economisch probleem (of zo men wil een arbeidsmarktprobleem) dat niets te maken heeft met de demografische ratio's die in deze paragraaf behandeld worden.

Dit geldt ook voor de verwijzing naar de arbeidsmarkt.

Wat het *“nijpend gegeven op de arbeidsmarkt”* betreft zouden wij op het volgende willen wijzen:

- a) Aan de demografische instroom van de potentiële beroepsbevolking kan in de eerste 20 jaar niets meer veranderd worden (deze personen moeten nog gemaakt worden)
- b) Aan de demografische uitstroom van de potentiële beroepsbevolking kan in de komende vijftig jaar niets meer veranderd worden (al wie nu leeft zal volgens de sterftetabellen uitstromen)

Het demografisch saldo van instroom en uitstroom ligt dus ten minste voor de komende 20 jaar vast en leidt in Vlaanderen tot een vermindering van de bevolking op arbeidsleeftijd (dit is net hetzelfde als wat onder 3.9 en in fig. 13 behandeld is.)

N.B. Dit demografisch saldo ligt eigenlijk vast voor de komende 50 jaar als men niet raakt aan de basishypothesen van het mathematisch model (o.a. de vruchtbaarheidsgraad waarvoor een lichte toename is verondersteld)

- c) Natuurlijk is er een verband tussen de omvang van de bevolking op arbeidsleeftijd en het aantal werkenden. De arbeidsmarkt is echter afhankelijk van de vraag naar arbeid en de bereidheid tot arbeid.
Vooral in Vlaanderen, met een relatief belangrijke daling van de potentiële beroepsbevolking, zal de afremming van de daling van de werkende bevolking (met als gevolg een toename van de werkzaamheidsgraad en dus van het economisch draagvlak), het resultaat moeten zijn van een activerend tewerkstellingsbeleid (in de brede betekenis). Het oplossen van de knelpuntberoepen en het zorgen voor arbeidsgeschikte werklozen zijn hierbij belangrijke, maar niet de enige, middelen.

Punt c) is het echte nijpende arbeidsmarktprobleem en dit is dus geen demografisch probleem.

p. 27 – 4.1.1 Uitgangssituatie op de arbeidsmarkt

M.b.t. de werkzaamheidsgraad staat er, nogal laconiek, zoals het een statisticus past, dat “*globaal Vlaanderen beter scoort dan Wallonië of Brussel*”.

Wij zouden dit als volgt willen concretiseren:

Op dit ogenblik werken er in Vlaanderen 300.000 mensen méér dan het geval zou zijn indien Vlaanderen dezelfde werkzaamheidsgraad zou hebben als de andere gewesten.

Het is ook vooral door de hogere werkzaamheidsgraad dat de Vlamingen de tekorten in de Sociale Zekerheid van de andere gewesten betalen.

Dit is een zeer sterke troef als uitgangspunt voor de betaalbaarheid van de kosten van de vergrijzing.

p. 29 – 4.1.2 Vragen en hypothesen

Het aantal denkbare hypothesen m.b.t. de werkzaamheidsgraad is ongeveer oneindig.

Wij denken dat het nuttig is om eerst enkele eenvoudige hypothesen uit te werken. Ze hebben het nadeel irrealistisch te zijn en het voordeel door onderlinge vergelijking de effectgevoeligheden van de onderliggende hypothesen te verduidelijken.

In een tweede stadium kunnen dan allerlei varianten uitgewerkt worden.

Als eenvoudige hypothese zou men kunnen voorop stellen:

- I. Behoud van de werkzaamheidsgraad (dit is hypothese A)
- II. Groei van de werkzaamheidsgraad naar 70 % (Lissabon-norm) in de drie gewesten
- III. Behoud van het aantal arbeidsplaatsen (dit is hypothese D)

Varianten kunnen zijn:

- I. met: geleidelijke stijging tot het niveau dat met het Generatiepact in 2012 bereikt wordt
- II. met: verschillende groeiritmes in de drie gewesten (hypothese C is van deze aard)
- III. met: groeipaden in Wallonië en Brussel (en dus behoud van arbeidsplaatsen in Vlaanderen)

Kanttekeningen bij de verschillende hypothesen:

p. 30 – tabel 2 - Scenario A – constante werkzaamheidsgraad

Dat het aantal werkenden in Vlaanderen met 402.000 personen zou dalen is onverklaarbaar op basis van de volgende gegevens:

Volgens de bevolkingsprognose van het N.I.S. daalt de totale bevolkingsgroep van (20 – 64)-jarigen met 415.000 personen (van 3.589.595 in 2.000 naar 3.174.778 in 2050)

In 2003 bedroeg de werkzaamheidsgraad 68,1 % (de Studie p. 27 voetnota 10)

Als deze werkzaamheidsgraad constant gehouden wordt, daalt het aantal werkenden met 68,1 % van 415.000. Dit is een vermindering van 282.000

Dit is 120.000 minder dan in de Studie vermeld. (dat ook de 15 – 19-jarigen meegenomen worden kan het verschil niet verklaren)

p. 31 – fig. 20 Grafische weergave van scenario A in de 3 gewesten

We stellen vast dat ook in de andere gewesten het aantal werkenden in 2050 lager ligt dan op basis van de evolutie van de bevolkingsgroep (20 -64)-jarigen mag verwacht worden (vergelijk met fig. 13). Indien er geen rekenfout gemaakt werd, vermoeden we dat dit het gevolg is van de toegepaste statistische methode (demografische drift ?)

In hypothese A wordt de totale tewerkstellingsgraad dus niet constant gehouden, maar daalt, Dit is in tegenspraak met het uitgangspunt.

p. 31 – 2) Evolutie afhankelijkheidsratio

De AR en de op p. 32 afgebeelde fig. 21 is dezelfde als fig. 8, maar platgedrukt.

Wij herhalen:

- dat de afhankelijkheid volgens de hier afgebeelde ratio tot in 2027 in Vlaanderen lager ligt dan in Wallonië
- dat het beter is om groene en grijze druk uit elkaar te houden
- dat de groene druk in Vlaanderen lager ligt en de grijze druk hoger
- dat de AR niets zegt over de betaalbaarheid van de vergrijzing

Het begrip AR* is een betere maatstaf om de betaalbaarheid van de vergrijzing te beoordelen (de draaglast wordt geplaatst tegenover de draagkracht).

Maar het is een veel te heterogeen begrip voor een betrouwbare beoordeling.

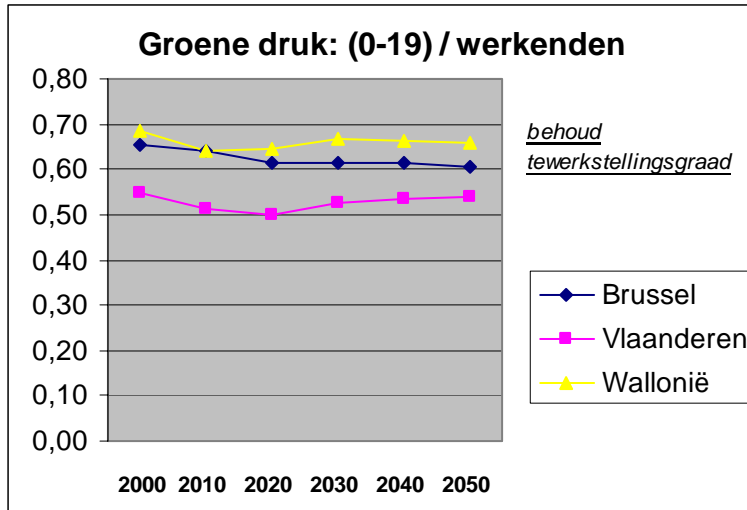
Nu worden in het begrip AR* drie bevolkingsgroepen bij elkaar geteld die beter uit elkaar gehouden worden:

- de (0 – 19) – jarigen
- de niet werkenden op arbeidsactieve leeftijd (20 – 64)
- de 65-plussers

In het kader van de financiering van de sociale zekerheid is dit de optelling van appels, ajuinen en fietsbellen. Voeg er nog aan toe dat de werklozen voor de Sociale Zekerheid een heel aparte groep zijn binnen de groep (20 – 64)-jarigen.

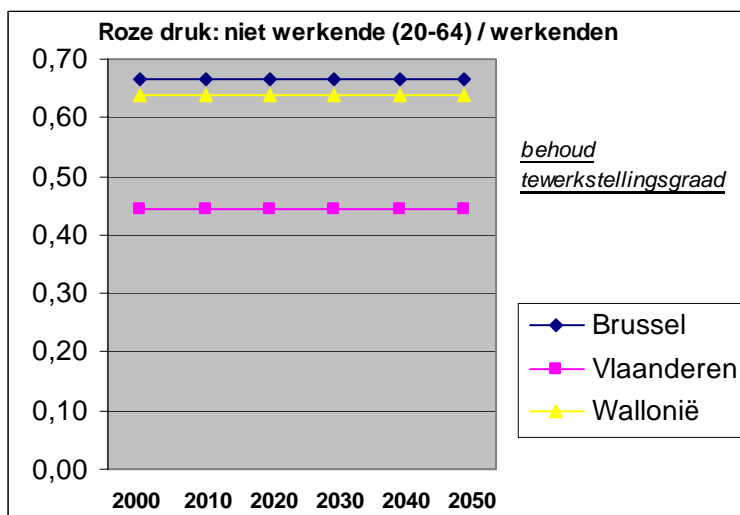
Afzonderlijk bekeken geven deze groepen het volgende beeld. Met betrekking tot AR* gebruiken we de term economische druk ter onderscheiding van de demografische druk die eigen is aan het begrip AR.

a) de economische groene druk:

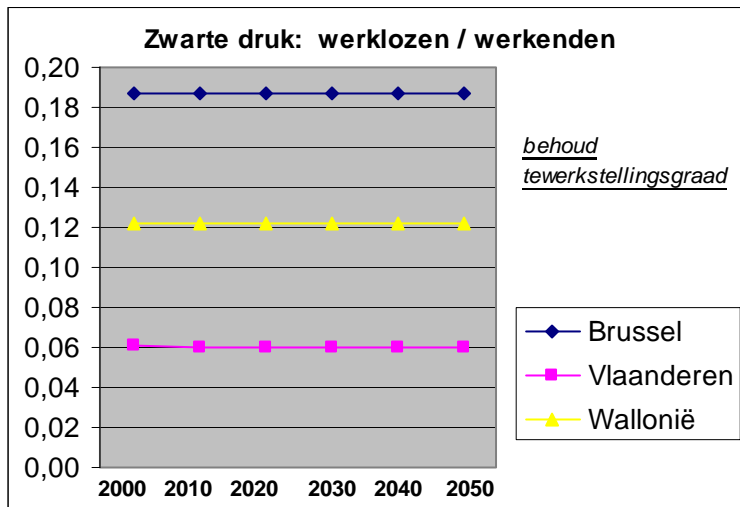
Omdat in Vlaanderen het aantal jongeren ongeveer in dezelfde mate afneemt als het aantal werkenden blijft de economische groene druk ongeveer constant. En blijft over heel de lijn veel lager dan in de andere gewesten.

b) de economische roze druk: (de last van de niet-werkenden op actieve arbeidsleeftijd (20 – 64) jaar:

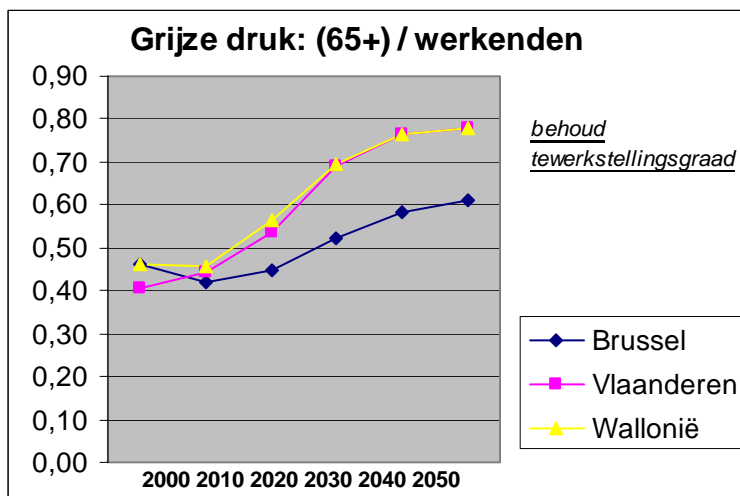
Deze economische roze druk (eigen term) is niets anders dan het complement van de werkzaamheidsgraad. Aangezien deze laatste in Vlaanderen veel hoger ligt dan in de andere gewesten ligt de economische roze druk er veel lager. Voor de sociale zekerheid betekent dit dat de lasten op de Vlaamse schouders voor deze groep van mensen veel lichter zijn (gezondheidszorgen en werkloosheid).

c) zwarte druk: de druk van de werklozen op de werkenden

Zoals bekend bedraagt de werkloosheidsgraad in Vlaanderen de helft van die in Wallonië en een derde van die in Brussel. Bij het constant houden van de werkzaamheidsgraad mag in hypothese A aangenomen worden dat ook de werkloosheidsgraad constant blijft.

d) de economische grijze druk (de 65-plussers)

Zoals bekend liggen hier de grote kosten van de vergrijzing: pensioenen en gezondheidszorg. Zoals bekend doet de vergrijzing in demografische termen zich een vijftal jaren eerder voor in Vlaanderen dan in Wallonië.

Zoals bekend ligt de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen veel hoger dan in Wallonië.

De grafiek laat zien dat door het gecombineerd effect van de twee gegevens Vlaanderen tot in 2030 beter dan Wallonië in staat is om de financiële lasten van de grijze druk te dragen. Het verschil is klein. Na 2030 wordt het verschil verwaarloosbaar.

Dit is geen reden tot triomfalisme. De kostenstijging zowel in Vlaanderen als in Wallonië is zeer groot.

Samengevat:

Als we het begrip AR* splitsen in de voor de Sociale Zekerheid relevante componenten:

- jongeren (0-19) jaar
- niet-actieven op arbeidsleeftijd (20-64) jaar
- werklozen
- ouderen (65+)

dan blijkt dat de last van de ouderen op de werkende schouders in Vlaanderen een beetje lager is dan in Wallonië en dat de lasten van de drie andere groepen aanzienlijk lager zijn.

Er is dus zelfs geen financiële berekening nodig om met absolute zekerheid te stellen dat Vlaanderen beter dan Wallonië in staat is om de lasten van de vergrijzing te dragen op voorwaarde dat de Sociale Zekerheid gesplitst wordt.

Als de Sociale Zekerheid niet gesplitst wordt blijven er dus transfers van Vlaanderen naar Wallonië vloeien.

En dit in hypothese A, die voor Vlaanderen zeer nadelig is aangezien we dan 300.000 bestaande arbeidsplaatsen laten verloren gaan.

p. 33 – 2^e grafiek van figuur 21

Deze grafiek geeft een totaal beeld van de hierboven afzonderlijk behandelde effecten, zonder specifiek aandacht te besteden aan het effect van de werklozen.

Het is duidelijk dat de totale druk van de niet-werkenden veel lager ligt in Vlaanderen dan in de andere gewesten. De evolutie met Wallonië is ongeveer parallel.

Wij citeren (p. 32): “*Het belangrijkste aandachtspunt ... is dat haar comparatief voordeel (van Vlaanderen) bekeken vanuit de financiering van de sociale zorgverlening, naar verwachting gaat afkalven.*”

Omdat deze grafiek tegen de achtergrond van de sociale zekerheid de som is van veel te heterogene elementen is het niet zinnelijk om hier financiële gevolgen uit af te leiden.

Hiervoor is een analyse nodig zoals wij hierboven hebben gemaakt.

Anderzijds suggereert deze grafiek een te groot voordeel voor Vlaanderen omdat de impact van de verschillende groepen op de Sociale Zekerheid te uiteenlopend is om eenvoudigweg de som te maken. Voor de berekening van het verschil is een financiële analyse nodig.

Wij herhalen wel, op basis van onze bovenstaande analyse van de economische druk dat zelfs in dit voor Vlaanderen zeer nadelig scenario de transfers in de sociale zekerheid blijven bestaan. Dit is duidelijker dan comparatieve voordelen die afkalven.

p. 30 – tabel 2 – Scenario B + p. 43 tabel B-2 scenario B

De inhoud van dit scenario zou beter omschreven worden als: vanaf 2010 een verhoogde werkzaamheidsgraad in Vlaanderen, in het bijzonder voor de (55-64)-jarigen op het niveau van de Stockholm-norm. De beide andere gewesten vanaf 2010 op hetzelfde niveau van de verhoogde werkzaamheidsgraad in Vlaanderen.

Alle hypothesen zijn geoorloofd. Maar veronderstellen dat Wallonië en Brussel er tegen 2010 zullen in slagen om hun werkzaamheidsgraad te verhogen tot een hoger niveau dan Vlaanderen vandaag al heeft, lijkt ons zeer irrealistisch.

p.30 – tabel 2 – Scenario C + p. 45 B-4 scenario C

Deze “*geleidelijke toename*” betekent een beperkte toename van de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen, behalve voor de oudere mannen en vrouwen waar de toename groter is. Er wordt verondersteld dat tegen 2030 de beide andere gewesten op het Vlaams niveau zullen zitten.

Dit lijkt ons een evenwichtig opgebouwde hypothese. Echter met die bedenking dat het met een daling van het aantal werkenden in Vlaanderen makkelijker moet zijn om uit de arbeidsreserves te putten en dus een hogere werkzaamheidsgraad te bereiken.

p. 46 Scenario D + p. 46 Tabel B-6

De basishypothese is hier: behoud van de bestaande tewerkstelling. (Een defensieve houding tegen de achtergrond van de mondialisering ?) ²

Voor Vlaanderen is het de tegenpool van hypothese A: i.p.v. de tewerkstellingsgraad constant te houden en 300.000 arbeidsplaatsen te laten wegvloeien (402.000 volgens de Studie) wordt in hypothese D vooropgezet om de arbeidsplaatsen te behouden. Hieruit volgt dan vanzelf een stijging van de werkzaamheidsgraad in Vlaanderen tot 71,5 % in 2050. (de Lissabon-norm is 70 % in 2010)

Wij citeren: “*De conclusie hier is dat er – zeker in de nabije toekomst – helemaal geen noemenswaardige inspanningen vereist zijn om de werkzaamheidsgraad op te krikken*”

Wij zouden dit als volgt formuleren:

In deze hypothese bereikt Vlaanderen de Lissabon-norm met 40 jaar vertraging. De andere gewesten blijven op het niveau van vandaag.

Het probleem is dan ook niet: “*bijkomende hypothesen bedenken om een complexe oefening te maken*”.

Het probleem is wel dat om deze hypothese in de praktijk om te zetten Vlaanderen de bestaande arbeidsreserves moet kunnen inschakelen (werklozen en andere niet-werkenden). Dit zal naast een mentaliteitswijziging grote inspanningen vragen op het gebied van arbeidsmarktbeleid en omkaderende maatregelen.

Deze hypothese is voor Vlaanderen zeer gunstig, vooral t.o.v. de andere gewesten. Ze zou ook een aanzienlijke toename van de transfers in de sociale zekerheid als gevolg hebben. Met instandhouding van de transfermechanismen zouden we echter niet in staat zijn om de kosten van de vergrijzing te betalen; niet in Vlaanderen en ook niet in de andere gewesten.

4.2 De Zorgverzekering

De weerslag van de vergrijzing is veel ruimer en de financiële impact is veel groter dan deze op de Vlaamse zorgverzekering.

We denken aan:

- rust- en verzorgingstehuizen
- thuiszorg
- mantelzorg

Ook de evolutie van de geneeskunde en van de ethische opvattingen in de maatschappij zijn belangrijke factoren.

In de projectie van het aantal gebruikers in de Vlaamse Zorgverzekering stellen wij vast dat uitgegaan wordt van een factor 2, 25

Wij stellen hier tegenover dat het aantal 80-plussers met factor 3,2 zal stijgen in Vlaanderen.

4.3 Woonbeleid voor alleenstaanden

We nemen acte van de prognose dat, als gevolg van de ontgroening en vergrijzing, tegen 2050 de nood aan woongelegenheden voor alleenstaanden met 170.000 eenheden zal toenemen.

We vragen ons af met hoeveel de nood aan woongelegenheden voor niet-alleenstaanden zal afnemen.

We maken ons vooral zorgen over de vraag met hoeveel de nood aan rust- en verzorgingsbedden zal toenemen. Met 150.000 ?

We maken ons zorgen over de vraag met hoeveel de nood aan kamers in geriatrische ziekenhuizen zal toenemen.

We vragen ons af met hoeveel de nood aan kinderopvangplaatsen zal toenemen (om meer mensen aan het werk te krijgen en niettegenstaande de daling van het aantal (0 – 19)-jarigen.

p. 41 – 5. Besluiten

De besluiten zijn een goede weergave van de Studie.
Toch enkele kanttekeningen.

- Er wordt terecht gewezen op de “witte druk” (80-plussers). Van de stijging in Vlaanderen van 4 % naar 11 % van de bevolking (x 3,2 in absolute aantallen) wordt gezegd: “ *Dit blijft wellicht niet zonder gevolgen voor de zorgsector*”. Dit is wellicht het understatement in verband met de vergrijzing.
- Over de bevolking op arbeidsleeftijd (20 – 64)-jarigen lezen we: “*Ook hier moet Vlaanderen meer nog dan de andere regio’s bedacht zijn op het veilig stellen van het juiste evenwicht*”. Noch afgezien van de vraag wat een juist evenwicht is, hebben we erop gewezen dat de onevenwichten voor de komende 20 jaar demografisch vastliggen. Ze kunnen alleen gewijzigd worden door één of meerdere hypothesen te wijzigen die aan de basis liggen van de bevolkingsprognose van het N.I.S. Bijvoorbeeld een actiever (dan in de basishypothese) geboortebeleid dat dan nog pas vanaf 2025 een heel beperkt effect kan hebben en vanaf dan slechts heel geleidelijk kan toenemen.
- Over AR* (p. 42) lezen we: “ *... maar Vlaanderen blijft niettemin wel het gunstigste profiel vertonen (bekeken vanuit het standpunt van de financiering van het stelsel)*”. We hebben hierboven uitvoerig onze kanttekening gemaakt. Het verheugt ons dat in de besluiten nu toch duidelijker staat dat wat de betaalbaarheid van de vergrijzing betreft, Vlaanderen er het best voor staat.

ALGEMEEN BESLUIT

1. Het initiatief van de Vlaamse Overheid om een studie te maken over de omvang van de vergrijzing en de ernst van de gevolgen in Vlaanderen is, alhoewel rijkelijk laat, zeer lovenswaardig.
2. Wij hadden iets gelijkaardigs, maar dan beter, verwacht als wat op Federaal niveau gebeurd is. Zie verslag namens de commissie voor de sociale zaken – 2 september 2004 (inbegrepen het werk van de studiecmissie voor de vergrijzing).
3. De studie die nu voorligt: Stativaria 36 “Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990 -2050” formuleert deze ambitie in het voorwoord. De inhoud van de studie is echter ontgoochelend omdat nauwelijks meer geboden wordt dan een herkauwen van de demografische gegevens die het N.I.S. in 2002 gepubliceerd heeft. En bovendien omdat de weerslag van de vergrijzing slechts op een heel beperkt aantal gebieden onderzocht wordt.

Het de kernproblemen van de vergrijzing, namelijk de betaalbaarheid ervan en het effect op de transfers, wordt uiterst beperkt en angstvallig benaderd.

4. Wie echter niet van slechte wil is en ernstig leest wat er staat en niet leest wat er niet staat kan onmogelijk tot het besluit komen dat Vlaanderen murw geslagen wordt door de vergrijzing. Wie niet van kwaadaardig slechte wil is kan onmogelijk tot het besluit komen dat de transfers in de sociale zekerheid van Wallonië naar Vlaanderen zullen vloeien. De verantwoordelijkheid voor deze misdadige desinformatie in bepaalde Vlaamse media leggen wij dus zeker niet bij de opstellers van de Studie.
5. Demografisch gezien is de vergrijzing gemeten volgens de evolutie van het aantal 65-plussers in Vlaanderen en Wallonië ongeveer dezelfde. Ongeveer wil zeggen: tot 2040 loopt Vlaanderen drie jaar voorop en tegen 2050 is de toename van het aantal 65-plussers in beide gewesten dezelfde (+70 %). In beide gewesten is de groei van deze groep aanzienlijk groter dan in Brussel. Dit laatste is enkel het gevolg van een relatief massale immigratie die voor Brussel verondersteld wordt. Alle vergelijkingen met Brussel zijn dus zeer hypothetisch. De Studie laat na hier op te wijzen.

6. Demografisch gezien is een belangrijk deel van de vergrijzing gemeten volgens de evolutie van het aantal 80-plussers in Vlaanderen groter dan in Wallonië maar in beide gevallen aanzienlijk: x factor 3 !
7. Wat de jongeren betreft (0 -19 jaar) kent Wallonië een lichte daling; Brussel een lichte stijging. In Vlaanderen daalt deze groep met 13 %
8. De bevolking op actieve leeftijd blijft ongeveer constant in Wallonië; stijgt in Brussel met 9 % en daalt in Vlaanderen met 13,5 %
9. Demografisch gezien is de vergrijzing gemeten volgens de verhouding tussen het aantal 65-plussers en de bevolking op arbeidsactieve leeftijd (20-64) in Vlaanderen over heel de periode groter dan in Wallonië. (gecombineerd effect van de punten 5 en 8) Groter wil zeggen: tot in 2030 loopt deze demografische vergrijzing vijf jaar voorop t.a.v. Wallonië; vanaf dan wordt het tijdverschil beduidend groter. Dit dient voor iedereen duidelijk te zijn. (en de Studie maakt het ook duidelijk: zie evolutie van de AR – grijze druk).

Het is echter niet zo dat Vlaanderen een probleem heeft van vergrijzing en Wallonië niet. Beide hebben een zeer groot vergrijzingsprobleem, dat nu al enkele jaren aan het groeien is en dat vanaf 2010 in versneld tempo zal toenemen.

10. Economisch gezien, met het oog op de betaalbaarheid van de vergrijzing, is de vergrijzing gemeten volgens de verhouding tussen het aantal 65-plussers en het aantal werkenden in de eerste plaats functie van de hypothese over het aantal werkenden dat vooropgezet wordt. Het zijn immers de werkenden die zorgen voor de financiering van de sociale zekerheid. Er zijn duizenden hypothesen denkbaar. De Studie heeft vier hypothesen vooropgezet. Waarvan één weggemoffeld in de bijlage, namelijk de voor Vlaanderen meest gunstige: hypothese D. (die ook tot een aanzienlijke stijging van de transfers zou leiden)
11. In de Studie wordt alleen hypothese A uitgewerkt: het constant houden van de werkzaamheidsgraad. Hierbij wordt het begrip niet-werkenden t.o.v. de werkenden gehanteerd (AR*) In de Studie wordt hieruit het besluit getrokken dat ***“Vlaanderen niettemin wel het gunstigste profiel blijft vertonen . (bekeken vanuit het standpunt van de financiering van het stelsel)”***

Het begrip AR* is te heterogeen om verantwoorde besluiten te trekken in verband met de betaalbaarheid. Maar als we het begrip AR* splitsen in zijn drie belangrijkste componenten blijkt inderdaad dat niet alleen de groene druk en de roze druk beduidend lichter zijn in Vlaanderen maar dat ook de grijze druk in beperkte mate lichter is dan in Wallonië. Bovendien is de werkloosheid in Wallonië twee maal en in Brussel drie maal zo groot als in Vlaanderen.

De som van de drie (groen + roze + grijs) wettigt dus toch het besluit dat Vlaanderen best in staat is om zijn vergrijzing (in de brede betekenis) te betalen.

Het gunstig effect van de werkloosheid komt hier nog bovenop.

Of concreter: de transfers richting Wallonië blijven bestaan.

Dus zelfs in deze voor Vlaanderen zeer ongunstige hypothese A waarbij wij in Vlaanderen 300.000 (volgens de studie 402.000) bestaande arbeidsplaatsen zouden laten wegvloeien.

Besluit: economisch gezien is de vergrijzing in Vlaanderen kleiner dan in Wallonië.

12. Het is duidelijk dat niet alleen de aard, het tijdstip en de omvang van de ontgroening en de vergrijzing in de drie gewesten verschillend zijn maar dat ook de oplossingen op totaal andere vlakken liggen. Tot de essentie vereenvoudigd kan men stellen: De oplossing voor Wallonië ligt in het scheppen van extra arbeidsplaatsen. De oplossing voor Vlaanderen ligt in het vinden van nieuwe werkkrachten. Dit vraagt dus om een eigen beleid in de twee gewesten. Zoniet, zal één bepaald beleid in één van beide gewesten contraproductief zijn.
13. Hoewel niet zo eenvoudig als het lijkt, denken wij dat het voor Vlaanderen toch makkelijker moet zijn om nieuwe werkkrachten te vinden voor de bestaande arbeidsplaatsen dan voor Wallonië om nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen. In de mate dat Vlaanderen hierin slaagt wordt ons financieel draagvlak versterkt en van de weeromstuit daalt ook de werkloosheid. Dit zijn twee extra redenen die bijdragen tot de betaalbaarheid van de vergrijzing in Vlaanderen.
14. Een zeer belangrijke hefboom (wellicht de belangrijkste!) is het verhogen van de productiviteit. In wezen niet de hoofdverantwoordelijkheid van het politiek beleid maar doelgerichte maatregelen kunnen wel helpen.

15. De financiering van de vergrijzing of concreter gezegd het in standhouden van de sociale voorzieningen voor onze bevolking is in de komende tientallen jaren een grote uitdaging. De federale kostprijs van de vergrijzing, zoals geraamd door de Studiecommissie voor de vergrijzing, stijgt bij iedere nieuwe berekening. De laatste herziening is nog altijd onderschat. In de studie (van APS) is zelfs geen poging ondernomen om de kostprijs van de Vlaamse vergrijzing te bepalen.

Wij hebben steeds geprobeerd om op basis van objectieve informatie de omvang en de ernst van het probleem te stellen. Zonder angst, sensatie of paniek te verspreiden. Integendeel wij hebben er altijd op gewezen dat Vlaanderen de oplossing van dit probleem met vertrouwen mag tegemoet zien.

Op basis van deze Studie komen we dus ook ondubbelzinnig tot het besluit dat Vlaanderen beter dan Wallonië in staat is om het probleem van de vergrijzing op te lossen.

Maar de troeven en de hefboomen die we nodig hebben, o.a. een eigen arbeidsmarktbeleid, hebben we nog niet in eigen handen.

Wij dringen er bij de Vlaamse Regering op aan om dringend (de vergrijzing is al begonnen) voor het meest uitdagende maatschappelijk probleem van de komende decennia een integraal project met aansluitende strategie op te zetten.

Opdat de vergrijzing in Vlaanderen zou kunnen verzilverd worden en bovendien met een gouden randje versierd.

Namens het Aktiekomitee Vlaamse Sociale Zekerheid

Mechelen 1 november 2005

Gui Celen

Herman Deweerdt

Eric Ponette

Voorzitter AK-VSZ

voorzitter werkgroep vergrijzing AK-VSZ

bestuurslid AK-VSZ

¹ In deze nota genoemd: de Studie

² De bedreiging van de tewerkstelling als gevolg van de globalisering houden we buiten het probleem van de vergrijzing.